

nazivu, bez ikakvih titula i epiteta, pa niti onih znanstvenih; obitelji u kojoj bi za stolom određeno mjesto imao samo starješina kao otac, a ostala braća, kako koji stigne; obitelj u kojoj bi se starost pojedinca računala od dana polaganja redovničkih zavjeta, i sl.

One redovničke zajednice koje imaju Treći Red trebale bi Treći Red više aktivizirati, tako da bi makar i indirektno mogao biti i jedan od izvora kandidata za đakone i laike. Treći Red bi se također mogao pobrinuti i za najosnovniju izobrazbu redovnika u vođenju kućanstva, a eventualno i nekog zanata ili službe, što bi mogli vršiti u slobodno vrijeme bilo za potrebe apostolata, bilo za potrebe dotične redovničke zajednice. — Kao primjer mogu poslužiti ko-adjutori u Salezijanskoj Družbi.

Iz svega navedenoga je jasno, da je obnova samostalnog đakonata unutar redovničkih zajednica u interesu i redovničkih zajednica i episkopata, i da je zaista jedan od uslova za ponovni procvat svete Crkve.

Nemojmo čekati! Nemojmo biti među zadnjima!

M. M.

LITURGIJSKI „AGGIORNAMENTO“ NAŠE KATEHEZE

Ako se sudjelovanje vjernika u Misi zaustavi na izvanjskom dijelu, na misnom tekstu, i ne prodre u jezgro žrtvenog zbivanja na oltaru, ono će u biti ostati „mrtvo slovo“, makar inače bilo ne znam kako dobro ostvareno i ukusno izvađano. Vanjsko sudjelovanje u Misi po svojoj naravi je samo stepenica i instrumenat do pravog, nutarnjeg sudjelovanja u Kristovoj Žrtvi. A da bi ono doista bilo stepenica do pravog nutarnjeg sudjelovanja, oba se vida moraju usporedo i recipročno razvijati, usavršavati i ostvarivati: S pomoću misnih tekstova prodirati u tajnu i smisao Žrtve, a doživljujući Žrtvu, subjektivno bogatiti misne tekstove otkrivajući u njima „misli Božje“, koje su neistražive i neiscrpljive. (Rim 11, 33). Ako se proces vanjskog i nutarnjeg sudjelovanja ne bude organski razvijao i srasao, postoji opasnost da se naši najblistaviji uspjesi na izvanjskom planu pretvore u naviku i šablon, jer bi vanjsko sudjelovanje bez nutarnjih dimenzija i dubine na koncu do-

sadilo: postajalo bi sve praznije i siromašnije, pa bi na koncu jedna velika misao, uza sve svoje potencijalno bogatstvo, ostala štura i bez pravih plodova.

Da se ta opasnost izbjegne i da se zaista ostvari „participatio actiosa et fructuosa“, potrebna nam je temeljita liturgijska naobrazba i svećenika i vjernika. Jednu stvar ne treba kriti: bogatstvo i ljepota liturgije svijetu su bili sakriveni, jer ih svećenici nisu otkrivali. Kako je „liturgijsko ažuriranje“ svećenstva tema za se, koja daleko nadilazi intencije ovog članka, ovom prilikom ćemo se osvrnuti samo na liturgijski aspekt naše kateheze. Ako želimo vjernike uvesti u smisao i bogatstvo liturgije, potrebna nam je punija i dosljednija liturgijska orijentacija kateheze, jer se liturgijsko ažuriranje vjernika može postići „jedino dobro organiziranom katehezeom“ (Duda: Zajednička žrtva, str. 97.).

Liturgijska orijentacija i liturgijsko prožimanje kateheze mora započeti iz temelja, jer nas je život sa bezbroj dokaza uvjerio, da je kateheza bila mršava i neplodna, ako nije vodila direktno k liturgiji, koju je razumjela i zavoljela. I kao što je prvi cilj liturgije slava Božja, tako je i prvi, neposredni cilj kateheze liturgija: dovesti „katekumena“ k oltaru kao središtu svemira, da zna, gdje je i šta tu treba raditi. Zato sve teološke nadgradnje spekulacije i definicije ako nisu usmjerene i podređene Kristovoj Tajni i proslavi Boga ostaju nepraktične i, u krajnjoj liniji, neplodno tkanje, koje može biti i interesantno, ali bez pravih učinaka. Ne smijemo, istina, potcjeniti nijedan vid teologije, ipak se sa zahvalnošću mora istaći, da su upravo liturģičari i veliki liturgijski centri dali suvremenoj teologiji nove životonosne impulse i povratili joj misterijski realizam i biblijsku izvornost.

Neke sugestije za liturgijsku orijentaciju kateheze

Nema sumnje, da je u sadašnjem redu stvari — nakon grijeha — obnova svemira po Žrtvi prvi i neposredni cilj Tajne Isusa Krista. Neposluh jednoga srušio je prvi Red: posluhom Isusa Krista uspostavljen je novi Red, iz koga će nastati i „novo Nebo i nova Zemlja“. (Sr. Dogmatska konstitucija o Crkvi, gl. 1, br. 3) Žrtva Isusa Krista, koja je načinila prijateljstvo između rastavljenih svjetova: Boga i degradiranog čovjeka, svojom mističnom ali posve realnom

prisutnošću ostala je i dalje jedinim dinamičnim principom restauracije svijeta. Isus Krist na križu i u misnoj Žrtvi vrši bitno istu funkciju: Cijenom svoje ljubavi osigurava i prelijeva u svijet Božju ljubav. A Božja je ljubav i izvor i forma restauracije svijeta. A ovo je prva, barem u odnosu na nas, istina Kristove Tajne. Bez nje bi svaka kristologija bila posve manjkava. Na njoj se temelji kršćanstvo i kao praksa. Ona je veza i izvor kohezije Staroga i Novoga zavjeta: zato mora biti i misao vodilja cjelokupne kršćanske kateheze, koja će na taj način od početka do kraja biti liturgijski usmjerena i prožeta.

Međutim, ne treba ni spominjati, da to naša kateheza nije dovoljno bila. Krist, prisutan u misnoj Žrtvi gdje nastavlja i „izvršuje djelo našega spasenja“, nije bio dovoljno prisutan i u našoj katehezi. Povjesni Krist i Bog u jedinstvu s Ocem i Duhom Svetim bio je prisutan, ali Krist koji i sada i do konca svijeta realno i dinamično „izvršuje djelo našega spasenja“ nije bio dovoljno prisutan ni u našoj katehezi, niti u našoj religioznosti. Zar i ovaj tekst to ne pokazuje: „U svetoj misi je živ Isus Krist . . . On hoće da mislimo na njega, da dolazimo k njemu osobito u nedjelje i u zapovjedne blagdane. On hoće da mu zahvaljujemo za primljena dobročinstva, da ga molimo za nove milosti i da nam oprost, što smo ga uvrijedili“ („Srednji kršćanski nauk“ od Heffler - Kornfeinda, izdanje iz 1947.) Jasno je, da ovdje nije ništa krivo rečeno, ali je isto tako jasno, da gornji tekst ne vidi pred sobom jasno prvog i velikog Liturga u njegovoj egzistencijalnoj funkciji; a o sudjelovanju njegovih udova da i ne govorimo.

Da bismo našu katehezu još u početku čvrsto liturgijski orijentirali, potrebno je u svim priručnicima donositi prirodne, racionalne temelje žrtve uopće. (Kateheza o Kainu i Abelu za to je vrlo zgodna prilika.) Etnologija i povijest religija jasno pokazuju, da je žrtva nerazdvojiva od čovjeka: da izvire iz njegove naravi i da je prvi i bitni oblik naše religioznosti. Žrtva tako dubinski stoji u našoj religioznosti, da je ni u stanju nevinosti ne bismo smjeli posve isključiti: Vrlo je lako misliti, da bi čovjek i u stanju nevinosti na neki vidljivi način htio izraziti svoju ovisnost o Bogu i zahvalnost na tolikim dobročinstvima. Proсни aspekt žrtve vjerojatno je vezan uz bijedu pada, dok je potreba zadovoljštine sigurna posljedica uvrede i grijeha. A sve žrtve neotkupljenog svijeta, i one biblijske i one vanbiblij-

ske, svode se na ova četiri korjena i izražavaju bit naših odnosa s Bogom. One po tom imaju svoju i apsolutnu vrijednost, ali je zbog degradacije čovjeka vrlo umanjena. I kao što smo u čvrstim formulacijama izažimali Pet glavnih istina ili Pet stvari za valjanu ispovijed, tako isto treba čvrsto i ustaljeno katekizamski formulirati četiri navedene obaveze čovjeka prema Bogu i staviti ih u temelje i na početku svakog stupnja kateheze. Racionalno utemeljenje žrtve uopće bit će nam i laka i solidna podloga da bolje shvatimo žrtve Staroga zavjeta i vrlo dobra priprava da razložno i u punini primimo Žrtvu Isusa Krista. Ne bi predstavljalo nikakvu poteškoću, da već djeca II. razreda znaju napamet Četiri glavne obaveze čovjeka prema Bogu:

Moramo Boga častiti, jer nam je Stvoritelj.

Moramo se Bogu zahvaljivati, jer nam je dobročinitelj.

Moramo Bogu davati zadovoljštinu, jer ga vrijedamo.

Moramo se Bogu moliti, jer nam svaka pomoć dolazi od njega.

A to će uvijek biti zgodan povod, da se lako i uvjerljivo izloži temeljna istina ekonomije spasenja: Čovjek nakon grijeha nije bio u stanju izvršiti ove obaveze, kako to Bog zaslužuje, ali ih je izvršio u ime svih ljudi i za sve ljude Isus Krist, jedamput na križu, a sada ih neprestano izvršuje u Žrtvi svete Mise.

S ovim postupkom nužno se stvara logična i osobna veza između čovjeka i Mise. A to je upravo ono za čim se toliko teži i nastoji: Povezati se osobno, intimno, zainteresirano s misnom Žrtvom kao s nečim, bez čega ne mogu izvršiti svoje najvažnije dužnosti; bez čega naprosto ne mogu opstojati kao potpun čovjek. A to bi bio i najjači protulijek teškoj bolesti našega vremena: praktičnom bezboštvu i stvarnom otpadništvu tolikih milijuna kršćanskih vjernika, koji, istina, vjeruju ali iz čina svoje vjere nisu više u stanju povlačiti nikakvih zaključaka ni obaveza. Liturgijska obnova želi u prvom redu popraviti i obnoviti deformiranu religioznost onih koji vjeruju, ali žive kao da ne vjeruju. A nema sumnje, da se moralna obnova svijeta može očekivati i stvarati jedino na obnovi religioznosti. A liturgija i liturgijska obnova treba da bude korjen i kvasac i jednog i drugog. To je i bila vizija lucidnog Guardinia, kad je nad razbujalim liturgijskim gibanjem uskliknuo: „Zbivaju se stvari od neizrecive važnosti“. Ne radi se, dakle,

o restauraciji obamrlih liturgijskih oblika, nego o religioznoj i moralnoj obnovi svijeta po liturgiji. I nije čudo, da oni koji to dvoje nisu u stanju povezati ni u sigurnoj viziji gledati, u liturgijskoj obnovi još uvijek vide pothvat pobožnih zanesenjaka i esteta, koji, istina, imaju puno smisla za arheologiju i estetiku, ali su daleko od života i stvarnosti. Ipak je posve sigurno: bez oltara i Žrtve nema religiozne obnove svijeta, kao što ni moralne obnove nema bez religiozne. Ugodni dah pretproljeća, koji proizvodi „Uredba o svetom bogoslužju“ govori, da će doći i proljeće i zreli plodovi.

Drugi korak punijoj liturgijskoj orijentaciji naše kateheze jest svestraniji i studiozniji tretman žrtava Staroga zavjeta. To ćemo postići širim izborom prikladnog gradiva, a pogotovu jačim i direktnijim povezivanjem tih žrtava sa Žrtvom na križu i u Misi. Treba ne samo slabašno svjetlo starozavjetnih žrtava bacati na Žrtvu križa, nego i obratno: njihov smisao i vrijednost otkrivati u svjetlu Žrtve na Kalvariji. Kao što je sav Stari zavjet priprava za Novi, i kao što se u Novom zavjetu sve zbiva i usmjeruje da Sin Božji dadne Bogu i Ocu „svaku čast i slavu“, tako i u katehezi sve treba biti izravno ili neizravno podređeno i usmjereno k oltaru i Žrtvi na njemu, gdje se opet i do konca svijeta Bogu i Ocu „daje svaka čast i slava“ po istomu njegovu Sinu Isusu Kristu.

Ne malu poteškoću liturgijskoj orijentaciji kateheze predstavlja nepreciznost koju imamo u teologiji misne Žrtve. Onoliki broj teorija o biti misne Žrtve svjedoči, da je naša teologija na tom području nesigurna i nedovršena. To, indirektno, pokazuje i koncilaska Uredba o liturgiji, koja je u pitanju Mise ostala sva na starim liturgijskim tekstovima i Svetom pismu, a teološke konstrukcije kao da je namjerno zaobišla.

Naši katekizmi najredovitije donose ovu definiciju Mise: „Sveta misa je nekrvna žrtva Novoga Zavjeta, u kojoj se Isus Krist pod prilikama kruha i vina neprestano prikazuje nebeskom Ocu“. Ova definicija Mise ostavlja dojam i izvjesne nepotpunosti i jezično ošturjele arhaičnosti. Da li izričaj „neprestano se prikazivati nebeskom Ocu“ dovoljno i jasno izražava Kristovu žrtvenu akciju u Misi? Poželjno bi bilo, da naši stručnjaci: i dogmatičari i biblicisti i liturgi-

čari upravo u cilju liturgijskog „aggiornamenta“ provjere i odvagnu snagu, jasnoću i suvremenost izraza „prikazati“. Čini se, da je ovaj termin zastario i jezičnom osjećaju današnjeg čovjeka dalek i nejasan.

U cilju što bolje liturgijske orijentacije naše kateheze trebalo bi prikladno i određeno formulirati narav i primjenu općeg svećeništva. To bi bio bliži i jači poticaj vjernicima za dublje, unutarnje sudjelovanje u misnoj Žrtvi: Svijest da sudjelujemo ne samo u zajedničkom molenju misnih tekstova, nego i u žrtvenoj akciji i kao dar i kao susvećenici bit će vjerniku izvor trajnog ponosa i poticaj za velika duhovna nadahnuća. U definiciji naravi i primjene općeg svećeništva u Misi ne bismo smjeli ostati pri časovito nadahnutim i improviziranim oblikovanjima (barem ne u katekizmima). Jer se radi o jednoj novini u našim katekizmima, dobro bi bilo, da i stručnjaci i javno svećeničko mnijenje imaju uvida u te formule prije konačne redakcije i tiska.

Naši vjeronaučni priručnici

Nema mnogo izgleda, da će se stanje naših priručnika za vjeronauk ubrzo izmjeniti. Velika novost na tom polju je „Priručnik za predavanje vjeronauka djeci 2. razreda“, koji je priredila i izdala „Radna zajednica dalmatinskih vjeroučitelja“ u Splitu 1966. Ostaju ipak dva otvorena pitanja: kakav će on prijem imati na terenu zbog svoje velike originalnosti (zakon inercije ne vlada samo u sferi materije) i zbog povećanih zahtjeva, koje stavlja na katehetu, i drugo: da li će „Radna zajednica dalmatinskih vjeroučitelja“ uspjeti da izgradi cijeli svoj sistem, koji s „Priručnikom“ započela. Ako se, naime, ne proslijedi dalje, „Priručnik“ bi se teško mogao opravdati i afirmirati.

Inače na hrvatskom jezičnom području imamo danas dva glavna katekizma, kroz koje najveći postotak naše djece prima prvu vjersku pouku, prema tome i prvo liturgijsko obrazovanje. To su „Kršćanski nauk“ — mali i srednji — od Heffler-Kornfeinda u priredbi dra Kolareka, te „Mali katekizam“ dra Ivana Pavića. (Ne treba ni spominjati, kako bi iz više razloga bilo poželjno, da imamo jedinstvene priručnike za vjeronauk). Pokušat ćemo se osvrnuti na liturgijsku ažurnost i usmjerenost navedenih priručnika.

*„Mali i Srednji kršćanski nauk“ od Heffler-Kornfeind
- Kolareka*

Uz Hefflera i Kornfeinda nije više neopravdano staviti i ime dra Kolareka, jer je njegov prilog posljednjim izdanjima vidan i, općenito, pozitivan. Poznato je, da je ovaj katekizam izrađen na rezultatima katehetike, koja je u svoje vrijeme krčila nove putove i otvarala nove horizonte; ali se, razumljivo, nisu mogla ni sva pitanja postaviti niti sva rješenja naći. Ovaj je katekizam u raznim izdanjima i obradama odigrao veliku ulogu u hrvatskoj katehezi, i još je uvijek vrši. Njegova osnovna nota: biblijska fundiranost i struktura čini ga još uvijek prikladnim i suvremenim katekizmom. Novi pogledi i rezultati suvremene katehetike u budućim izdanjima vjerojatno će naći svoje mjesto i u ovom katekizmu: on je vrijedan da i dalje živi i sposoban da spoji „novo i staro“, jer novo, koje ne bi vodilo računa o sigurnim starim dostignućima i iskustvima, samom svojom novošću ne bi se moglo opravdati.

U posljednjem izdanju i „Malog i Srednjeg kršćanskog nauka“ učinjen je i izvjesni liturgijski „aggiornamento“ ovog katekizma. U tom smislu donesena je i nova kateheza „Obredi sv. mise“. Jasno i za svoju svrhu iscrpno napisana. Mi se danas čudimo, da su naši katekizmi sve do jučer bili bez ovih „obreda sv. mise“. Spekulativna dogmatika dominirala je svom teologijom, pa i katehetikom: Uvesti učenika u kršćanski idejni sistem bila je prva zadaća teologije, pa i katehetike; uvesti ga u duhovni život i liturgiju to je dobrim dijelom ostajala stvar privatne inicijative i nadogradnje. Da bi se bolje shvatila struktura Mise i red obreda, dr Kolarek u novoj katehezi spominje i Vazmeno janje, o čemu inače nigdje nema ni spomena. S liturgijskog gledišta to je očit propust. Vazmeno janje je veličanstven simbol Kristove Žrtve, zato mu upravo s liturgijskog stanovišta u budućim katekizmima treba posvetiti više pažnje i obrade. U početnim katekizamskim priručnicima, jasno je, može izostati njegova široka biblijska pozadina, ali ovaj simbol svakako treba u sve katekizme unositi i, da tako kažemo, liturgijski ga prikladno „tempirati“. Kateheza o Kainu i Abelu preorijentirana je i dobila potrebni liturgijski smjer. Mišljenja smo, da baš u ovoj katehezi treba postaviti racionalne temelje žrtve uopće, što je dr Kolarek i učinio; ali je trebalo nešto više obrade i usmjerenja na Kristovu Žrtvu.

Mislimo, da bi kateheza o Kainu i Abelu imala svoje mjesto i u „Malom kršćanskom nauku“, a ne samo u „Srednjem“. Ako ćemo kroz „Mali kršćanski nauk“ govoriti djeci o Žrtvi Kristovoj, ne vidimo razloga, da im se ne govori i o žrtvi uopće, koja je barem djelomično razjašnjuje i približava.

Definicije žrtve uopće (str. 11), Žrtve na križu i Mise (str. 60) su standardni odgovori teologije; čini se, da bi na tom području trebalo provesti izvjesno izražajno osvježanje, pa i korekturu. Da li žrtvovati znači: „u čast Bogu uništiti vidljivi dar“? (Srednji kr. nauk str. 11). Taj odgovor suvremena teologija sve više izbjegava i dovodi ga u pitanje. (Sr. Schmaus: Katholische Dogmatik, Band IV, 1, str. 352). Gledište, da u svakoj žrtvi mora biti neko uništavanje vidljivoga dara, po svoj prilici bilo je izvorom i razlogom onolikih teorija o biti misne Žrtve i, indirektno, jedne prilične konfuzije na tom području. Ni poganske ni starozavjetne žrtve ne bi trebale biti mjerodavne za definiciju Žrtve Kristove; ni one na križu, niti one u Misi. Na njih se svakako treba obazirati; ipak su one samo simboli i natuknice prave Žrtve. Bit Žrtve Kristove treba tražiti u njoj samoj. (Sr. Schmaus, ista knjiga, str. 330). Darivanje se sve više shvata kao bit i smisao žrtve, dok je uništavanje neke vidljivosti samo jedna izražajna nijansa, znak intenzivnijeg i potpunijeg darivanja.

Na 126. pitanje katekizma „kako se Isus žrtvovao na križu“ odgovor glasi: „Isus se žrtvovao na križu tako, da je trpio, svoju krv prolio i umro“. Iako u odgovoru nema ništa krivo ni suvišno, on nas ipak ostavlja nezadovoljnim. Daje dojam nedovršenosti, nepotpunosti. Osjećamo, da bi bit Žrtve trebalo više pomaknuti prema unutra, izričito naglasiti njezine nutarnje, duhovne komponente: odanost, predanost i poslušnost Bogu do smrti na križu. (Žid 5, 8—9; Fil 2, 9).

U izvornom izdanju Heffler-Kornfeinda nakon pitanja „kako se Isus žrtvovao na križu“? stajalo je pitanje: „Gdje se obnavlja žrtva Kristova“, Kolarek je i 1959. i u posljednjim izdanjima ovo pitanje ispustio i prešao odmah na slijedeće: „Gdje dobivamo plodove žrtve Isusove na križu?“ Mislimo, da ovo pitanje nije trebalo ispustiti, jer je na taj način žrtveni karakter Mise donekle stavljen u sjenu i pozadinu. Upravo ovdje treba napraviti jedno vrlo vidljivo i oštro vezanje Žrtve na križu i sv. Mise. I sami odgovor na postavljeno pitanje pokazuje, da tu nešto manjka: „Plodove

žrtve Isusove na križu dobivamo u svetoj misi“. Zar samo u svetoj Misi? Zar ne i u sakramentima? Zar sakramenti svu svoju posvetnu snagu ne dobivaju od Žrtve na križu? Kad bi jednoga dana s lica Zemlje posvema nestalo Mise, krštenje bi i dalje bilo sposobno „dijeliti plodove Žrtve na križu“. Stoga i slijedeće 128. pitanje ne daje precizna odgovora: „U svetoj misi dobivamo plodove žrtve Isusove na križu zato, jer je sveta misa i žrtva Isusova na križu jedna te ista žrtva“. I u krštenju dobivamo plodove žrtve Isusove na križu, ali niti je krštenje žrtva, niti je ista žrtva sa Žrtvom na križu. Ali to pokazuje, kako ni standardno teološko razlikovanje Žrtve na križu i Mise „da Isus na križu milosti zaslužuje, a u misi ih dijeli“ nije zadovoljavajuće.

I 130. pitanje nosi oznake nepreciznosti: „Isus je ustanovio Presveti Oltarski sakrament ili Svetu pričest... da se neprestano žrtvuje nebeskom Ocu“. Određeno govoreći pričest je kruna i integralni dio misne Žrtve, zato ne bi trebalo reći, da je „Isus ustanovio svetu pričest, da se neprestano žrtvuje nebeskom Ocu“. Bolje bi bilo reći: Isus je ustanovio svetu Misu, da se u njoj „neprestano žrtvuje nebeskom Ocu“ i po Misi da imamo Presveti Oltarski sakrament. Radi jasnoće i jednoznačnosti termin „pričest“ ne bi trebalo uzimati u smislu Presvetog Oltarskog sakramenta, nego samo kao dio mise.

Za bolje razumijevanje Kristove Žrtve čini mi se, da bi izraz „otkupiti“ nekako trebalo približiti izražajnom osjećanju današnjeg čovjeka. Pavao ga je uzeo u svoju teologiju iz ondašnjih društvenih odnosa, koji su današnjem čovjeku daleki i nepoznati. Svijet stare tradicionalne pobožnosti nosi u sebi pravi osjećaj i puni smisao ovog izraza, ali generacije koje nastaju i koje tek treba uvoditi u Tajnu križa, ostaju nekako nezahvaćene njime.

„Primjena“ koju imamo uz katehezu „Obredi svete mise“ je očit odraz liturgijske obnove koju proživljujemo. Posebno je naglašena činjenica, da je Misa „naša zajednička žrtva“. Ovaj vid u svim budućim katekizmima mora dobiti svoje mjesto. Mišljenja sam, da je barem u ovoj „primjeni“ trebalo izraziti smisao i potrebu našeg osobnog sudjelovanja u misnoj Žrtvi na temelju općeg svećeništva: Svi skupa i svaki napose po krštenju smo osposobljeni i pozvani da budemo i žrtva i svećenici u zajednici s Kristovom žrtvom i velikim Svećenikom.

Kateheza o „Posljednjoj večeri“ iskorištena je za pouku o Presvetom Oltarskom sakramentu i svetoj pričesti, a ostala nepovezana sa svetom Misom. A Posljednja je večera vrlo zgodna prilika, da se naglasi kako je i ona bila žrtva kao i naša Misa: i jedan i drugi put zbog svoje veze sa Žrtvom na križu.

„Mali katekizam“ dra Ivana Pavića rađen je, više manje, po istoj metodi kao i Heffler-Kornfeindov, ali ima i svoje specifičnosti. Mada slobodno izlaganje biblijskog događaja redovito za djecu znači izvjesnu olakšicu, ipak što više doslovnog navođenja Svetog pisma, kao u slučaju Heffler-Kornfeinda, ima svoje prednosti. I nije u pitanju samo naša navika: Izvornost i težina Objave u doslovnom navođenju, ili barem što doslovnijem, ima posebni titraj i sakralni dah, dok se u posve slobodnom izlaganju, ma kako ono inače bilo vješto izvedeno, osjeća neko ispražnjenje biblijske sile i težine.

Posljednje izdanje „Malog katekizma“ (Pazin 1965.) u smislu liturgijskog usmjerenja, naprosto je preporođeno. U tom cilju autor je dao tri nove kateheze, svježe i ažurne liturgijskoj obnovi Crkve. „Abraham, otac izabranoga naroda“, „Postanak Božjega izabranoga naroda“ i 36. kateheza „Sveta Misa“ jasno svjedoče, kako je autor mjerio svoj „Mali katekizam“ na težnjama liturgijskog zbivanja i direktivama Koncila i smišljeno zahvatio, da ga s njima uskladi. Kao što i treba, pisac je uz Posljednju večeru donio i pouku o svetoj Misi. Ontološki Misi je mjesto iza muke i smrti Isusove, jer su i Misa i Posljednja večera žrtva samo po križu; ali s obzirom na strukturu obreda i istovjetnost žrtvenog odnosa prema Križu (jedamput anticipatio drugi put participatio) vrlo je prikladno, da se Misa fiksira uz Posljednju večeru. Jasno je, da i nakon toga ostaje potreba Misu direktno i izričito povezati s mukom i smrću Isusovom na križu, što je dr Pavić i učinio.

U 36. katehezi „Sveta Misa“ fiksirana su četiri razloga misne Žrtve koji istovremeno izražavaju četiri vida žrtve uopće. Ipak smo mišljenja, da je ova četiri vida žrtve uopće trebalo donijeti uz katehezu o Kainu i Abelu, te ih tako ugraditi kao jedan od osnovnih nosača u cjelokupnu zgradu kateheze.

U katehezi „Posljednja večera“ slijedeća tvrdnja nema svoga ni stvarnog ni psihološkog opravdanja: „Kad su apostoli gledali i okusili sveto Tijelo i svetu Krv, činilo im se

da je ono još kruh i vino. Ali su oni ipak znali, da primaju u svoje srce Isusa . . .“ Euharistija je tajna nad tajnama, koja provocira naravnu fenomenologiju, zato ne bi trebalo naravni otpor ni na koji način poticati. Osim toga nitko ne zna, je li se to njima „činilo“ ili nije. Djeca traže potpunu sigurnost, stoga nije psihološki pogodno tu sigurnost bilo kojom sjenkom zastirati.

Na 89. str. u istoj katehezi stoji: „Isus je Sin Božji, pravi Bog i pravi čovjek. Zato ima uza svoju Božju narav također tijelo i dušu kao i mi“. Međutim, njegova ljudska narav isto je tako njegova kao što je njegova i Božja, jer je on doista ne samo Bog, nego i pravi čovjek. Gornja je formulacija posljedica one teologije, koja neravnomjerno ističe Kristovo božanstvo, a gubi iz vida ulogu njegova punog ljudstva u sklopu njegove ličnosti. Za nas je njegovo ljudstvo isto tako važno kao i njegovo božanstvo, jer žrtve i otkupljenja, u aktualnom redu spasenja, nema bez „Sina čovječjega“, bez njegova ljudstva.

„Priručnik za predavanje vjeronauka djeci II razr. osnovne škole“ je, kako smo već rekli, velika novost naše kateheze. Gotovo revolucionarna. „Pisan je po psihološkoj metodi. Ima u njemu mnogo nova obzirom na raspored gradiva, na način izražavanja i osobito obzirom na način ili metodu predavanja“ (Uvodna riječ biskupa dra Frane Franića). Novi pogledi i novo pristupanje i katehizaciji i dječjoj duši je stalna nota ovog priručnika od početka do kraja. On je zaslužio, da se netko osvrne na nj u cjelini. Slagali se mi ili ne slagali s ovim „Priručnikom“: u pojedinostima ili u cjelini, on predstavlja novu vrijednost, koju bi svaki naš svećenik u pastorizaciji, pogotovo u katehizaciji, trebao pogledati i prostudirati.

Jasno je, da svaki stupanj kateheze ako je cjelovit, zahtjeva i obuhvata ekonomiju spasenja po Isusu Kristu. I „Priručnik“ je na toj osnovi građen. Iako prvi dio knjige obrađuje izvore i poticaje opće religioznosti, ipak je njezin pretežni dio skoncentriran i usmjeren na ideju spasenja i njezinu realizaciju u povijesti i u sadašnjosti. Međutim, mišljenja smo, da potreba i funkcija spasenja nije dovoljno fundirana ni obrazložena. Ekonomija spasenja u aktualnom redu stvari pretpostavlja i zahtjeva grijeh i krivicu, i to u prvom redu onaj povijesni: grijeh praroditelja. Ako naša egzegeza danas odbacuje doslovno tumačenje „biblijskog voća“ i daje mu preneseno značenje, nije ni to djeci tako

teško predočiti. Djeci je svakako teže shvatiti spasiteljsku akciju Kristovu po križu, nego preneseno značenje zabra-
njenog biblijskog voća. Međutim, autori „Priručnika“ boje-
ći se, da nebi povrijedili dječiju osjećajnost i doveli je do
kontradikcija, zanemarili su logičnu fundaciju spasenja. I-
stina, u 7. katehezi „Bog nas uči kako da mu ugodimo“
budi se dječija savjest, da razlikuje dobro i zlo, u 8. kate-
hezi govori se prvi put formalno o grijehu, a u devetoj
„Isus Spasitelj“ spomenut je i prvi grijeh, ali kao usput i
kao nešto već poznato. Činjenica prvoga grijeha, kad već
želimo obuhvatiti jedan cijeli katehetski stupanj, je od ka-
pitalne važnosti, jer se na njoj logično sve ostalo dalje raz-
vija; zato joj trebalo posvetiti veću pažnju i dati joj odgo-
varajuće mjesto. Nakon onako škrtog i nerazvijenog spo-
mena prvoga grijeha i dječja mašta i dječja logika ostat će
nezadovoljene: Naše „povraćanje Bogu“ (str. 64, 140), ideja
i potreba Spasitelja „koji polaže život svoj za nas“ (str. 141)
i emocionalno i logički traži veću provaliju za toliki pot-
hvat od one koja se može predočiti usputnim i natuknutim
tekstom „Priručnika“. Ako će se reći, da je to pripušteno
„sluhu“ i ocjeni svakoga katehete, na koji će način on izlo-
žiti činjenicu prvoga grijeha, onda više nismo pri novom
priručniku: pripušteni smo improvizacijama i subjektivi-
vizmu.

U 23. katehezi Posljednjoj večeri dat je samo karakter
gozbe, a njezin žrtveni vid posve je previđen: „A apostoli
su ponavljali ono što je učinio Isus za vrijeme večere na
Veliki Četvrtak, da bi svi kršćani mogli primati Isusa“.
I Posljednja večera i Misa jesu i stvarno i logički prije
žrtva, a onda gozba, zato ne vidimo nijednog razloga, da
njihov žrtveni značaj prešutimo.

U istoj, 23. katehezi, stoji jedna formulacija, koja ima
iza sebe neko psihološko opravdanje, ali se dogmatski ne bi
mogla održati: „Kako se kruh pretvorio u Isusa? Mi to ne
znamo . . .“ (str. 133). „Isus je rekao: Ovo je moje tijelo, ovo
je moja krv“, i nije bilo više ni kruha ni vina; kruh i vino
postali su Isus“. Nakana je autora jasna i, u sebi, dobra:
Ako se kaže, da se kruh pretvorio u Tijelo Isusovo, postoji
mogućnost, a možda i opasnost, da dijete sebi predoči Tijelo
Isusovo bez života i božanstva. Ipak plemenit cilj krivim
sredstvima ne smije se nigdje postizati, pa, razumije se, ni
ovdje. Poznato je, naime, prema dogmi, da se supstancija
kruha pretvara u supstanciju Tijela Isusova, ali ne i nje-

govu dušu i njegovo božanstvo, iako su duša i božanstvo tu prisutni iz razloga konkomitancije. Ovaj način izražavanja: pretvaranje kruha u Isusa još bi se možda dao i podnijeti u kakvoj propovjedničkoj slobodi, ali u katekizmu, gdje se radi o spoznaji i oblikovanju prvih istina, ne vidimo mu dovoljna opravdanja.

„Priručnik“ je nov rad. Bez utrutih puteva. Barem kod nas. Njemu svakako treba izvjesnog iskustva i starosti, da primi svoj konačni oblik. Iznesene primjedbe željeli bi mu u tom samo pomoći.

Katehizacija je odlučan faktor naše religioznosti. Kako ćemo se snaći u našim konkretnim prilikama, i hoćemo li se pravovremeno snaći, ovisi o mnogo čimbenika. Ovisi u prvom redu o svima nama, koji katehiziramo u ovim prilikama i imamo mogućnosti uočavati probleme — kojih je sve više — i ažurno ih rješavati. Mišljenja sam da prvo njezino svojstvo treba biti njezina puna usmjerenost k oltaru i Žrtvi. Gdjegod ona to postigne, ona je uspjela. Metoda svakako ima puno. I još ih treba iznalaziti.

Fra Stanko VASILJ

OČITAVANJA SLOBODE U CRKVI

Jedan od današnjih vodećih katoličkih teologa, prof. dogmatike i ekumenske teologije na kat. fakultetu tibinškog sveučilišta, Dr. Hans Küng održao je 12. II 1964. pri otvaranju Instituta za ekumensko istraživanje u Tübingenu predavanje na temu »Crkva u slobodi«. Na temelju toga vrlo zanimljivog i smionog predavanja napisao je on kasnije teološko razmatranje (H. Küng, *Theol. Meditationen* 6, *Kirche in Freiheit*, Benziger). Iza kako je govorio o prijetnji slobodi u Crkvi (I dio) nastavlja o slobodi kao daru Crkvi (II dio) da bi završio kako je sloboda zadaća Crkve (III dio). U zadnjem, četvrtom dijelu raspravlja on o očitovanju slobode u Crkvi. Donosimo za čitaoce »Službe Božje« glavne izvatke iz ovoga četvrtog dijela:

1. *Sloboda savjesti*. Tijekom stoljeća se i u Katoličkoj Crkvi mnogo griješilo protiv slobode savjesti. Već je apostol Pavao (v. posl. Galaćanima) morao braniti slobodu savjesti. Poslije njega su to isto, s više ili manje uspjeha, činili mnogi drugi. U novije je vrijeme u rastućem pluralističkom društvu smisao za slobodu savjesti i u Katoličkoj Crkvi očito ojačao i produbio se. Kan. 1351. veli: „Nikoga se ne smije prisiliti da prihvati kat. vjeru“. Time je zabranjena ne samo izvanjska brutalna prisila nego i suptilni, pritajeni